

EDUCONS egyetem
Közgazdasági kar
Menedzsment szak

Dolgozat

Bobány Dániel

Maradj itthon! - Milyen lehetősége van egy pályakezdő
fiatalnak Szerbiában?

Mentor: Dr. Muhi Béla
egyetemi docens

Szabadka
2015

Összefoglaló

A kutatás alapvető célja

Szerbia jelenlegi gazdasági és politikai helyzete végre kezd felélénkülni, és talán lehet, hogy sokan azt mondanák, hogy túlzok, de bizakodónak kell lenni.

Nagyon fontos tehát szimpatikussá tenni az országunkat arra, hogy a nagyvállalatok kedvet kapjanak az itteni befektetésre, de ez csak a kezdet, hiszen hosszútávon a saját erőforrásainkat kell, a saját életterünk megőrzésére felhasználni.

El kell határoznunk, hogy az Európai Unióhoz fogunk tartozni, és határozottabb lépéseket kell tenni, amiért mi pályakezdő fiatalok igen is tehetünk – először kis lépésekben, de ahogy szokták mondani: aki a kicsit nem becsüli, az a nagyot nem érdemli.

Konkrétan a decentralizáció és a regionalizmus kell, hogy gyökeret verjen az országban. Ez még ma nagy kihívás, de kihívások is azért vannak, hogy legyőzzük őket, ez pedig tudással érhető el.

A kutatásban alkalmazott módszerek

Dolgozatomban a kérdőíves kutatás azért fontos, hogy felmérjük a migrációs probléma jelenlegi állását, és olyan következtetéseket vonjunk le, amelyek segíthetnek először a probléma precíz megállapításában, majd annak megoldásában.

Az esettanulmány segít a probléma kinagyításában egészen addig, amíg azt nem látjuk kellő mélységében ahhoz, hogy minőségi megoldást tudjunk létrehozni.

Az elért eredmények

A kérdőíves kutatás konklúzióiból, illetve az esettanulmány segítségével meghatározott mélyebb belátással felállíthatunk olyan stratégiákat, amelyek megoldást nyújthatnak különböző embertípusoknak. Nem mindenki gondolkodik egyformán, ezért különböző irányvonalakat, gondolkodásmódokat, célokat kell felajánlani a pályakezdő fiataloknak.

Kulcsszavak:

tudás, hálózatos gondolkodás, helyzetfelismerés, decentralizáció, regionalizmus.

Bevezetés

Mint ahogy azt a cím is egyértelműen kijelenti ez a dolgozat egy kis lépés a felé, hogy a hozzám hasonló pályakezdő fiatalok sikereiket itthon tudják megvalósítani.

Nem kell messzire menni, sajnos elég kimenni Szabadka sétálóutcájára és az ember azonnal tudja, hogy itt valami nem stimmel. Az interneten gúnyképek vannak arról, hogy pl. Szabadka húsz évvel ezelőtt sokkal szebb volt, mint jelenleg, ami valjuk be őszintén igaz.

Napjainkban nem csak a fiatalok, hanem középkorúak, idősebbek, etinkumtól függetlenül özönlének nyugatra. Ennek sokféle oka van, de a többség nyilván anyagi okok miatt jut ilyen döntésre. Sokan arra panaszkodnak, hogy nincs kitörési lehetőség, és nyugaton ezt megkapják, ezzel szemben vagyunk néhányan, akik azért nem adjuk fel, és nem is értünk ezzel egyet.

Tehát a következő néhány oldalban az ehhez kötődő, kapcsolódó néhány főbb problémával fogok foglalkozni főként az interjú és a kutatáson keresztül, ami nagyobb belátást ad, hogy mi is történik valójában Szerbiában, és megpróbál megoldást nyújtani, és reményeim szerint rávenni, meggyőzni néhány vaciláló embert, akik még nem döntötték el, hogy hol éljék le az életüket.

Szerbia gazdasági és politikai helyzete napjainkban

Az ezredforduló óta, ami egybeesett az ország demokratikus államberendezésének kiépítésének kezdetével, Szerbia Kelet-Közép-Európa egyik első befektetési célpontjává vált.

Az utóbbi majdnem 15 évben ugyanis országunknak többek között olyan topbefektetőket és bankokat sikerült az országba becsalogatni, mint a norvég Telenor, az olasz Fiat, az orosz Gazprom, a német Stada, az amerikai US Steel, az olasz Intesa Sanpaolo, az emirátusbeli Etihad Airways, vagy a belga Delhaize-csoport. Ráadásul 2012. márciusában Brüsszelben hivatalosan is tagjelölt státuszt kaptunk, és ugyanitt 2014-ben kezdődtek el az uniós csatlakozási tárgyalások is. Jelenleg a teljes jogú tagságig vezető úton 35 fejezetben tárgyalják a szerb joganyag unióssal történő harmonizációját.

Az EU-hoz való közeledésen túl Szerbia az utóbbi években nagy hangsúlyt fektetett a külügyi kapcsolatainak fellendítésére, és nem csak az eddig megszokott irányokban. Az etióp fővárosban is számos afrikai országgal tárgyaltak, csalogatják az orosz parntereket, Bosznia-Hercegovina és Indiával Szerbiában történő közös befektetésekről egyezkedtek, utóbbi esetben összesen száz projektről tárgyaltak, mintegy hétmilliárd euró összértékben.

Nyilvánvaló, hogy az uniós csatlakozási folyamat megindulása egy kicsit felbátorítja az országunkat, és ezért jogosan lehet lobbizni a külföldi befektetők kegyének elnyeréséért.

A Világbank és az IFC felmérése szerint 2013-ra az azt megelőző évek 91. helyéről, látványos fejlődéssel a 42. legkedvezőbb befektetési hellyé vált Szerbia az induló vállalkozások számára.

A BalkanInsight.com értesülései szerint a már korábban pedzegetett német Lidl áruház üzletnyitásain túl, az osztrák Swarovski is tervez gyárat nyitni Szabadkán (az utóbbi már meg is történt), ezzel növelve a beruházás összértékét, és talán példát adva a további jelentezőknek. A legnagyobb dobás mégis a szerb miniszterelnök Donald Trumppal történt tárgyalása volt a belgrádi védelmi minisztérium NATO által 1999-ben lebombázott volt épületét illetően, amely területen az amerikai milliárdos luxusszálloda nyitását fontolgatja. A dubaji Bruj Khalifa építetője pedig állítólag azon gondolkodik, hogy több mint 2,2 milliárd eurót fektet be a belgrádi ingatlanpiacon. A külföldi működőtőke (FDI) áramlik az országba, e felől nincs kétség, Szerbia úgy is hirdeti magát, mint a régió egyik legvonzóbb befektetési célpontja.

Természetesen mindez még nem érzékelhető annyira ha GDP-t nézzük, vagy a 20%-os munkanélküliségre, ami még mindig szörnyen hangzik, viszont lehetünk bizakodóak abban, hogy valami elkezdődött.

A szerb kormány Árokszállás Zoltán, az Erste Bank régióval foglalkozó, bécsi elemzője szerint a lehető legjobb forgatókönyv szerint lejátszódó eseményeket és az ország gyors fejlődését kommunikálja a piac felé, nyilvánvalóan a gazdaság élénkítésének céljával.

Összességében azonban bizakodó a szerb piacot illetően, és hozzátette, hogy néhány éves távlatban egyértelmű a fejlődési pálya. Elmondása szerint Szerbia előtt még azok az intézményi változások állnak – ilyen például a rövid távon a munkapiaci, privatizációs és csódtörvény elfogadása, hosszú távon pedig a civil szféra megerősödése -, melyek szintén tartósan fellendíthetik az ország gazdaságát.

Az Erste elemzője úgy véli, hogy bár eleinte történhetnek majd „fájdalmas lépések”, gazdasági megszorítások, melyeket vélhetően a Nemzetközi Valutaalappal (IMF) való

megállapodás kényszeríthet majd ki az országban, a kivárás időszaka után egyértelműen jó esélye lehet Szerbiának a gyors növekedésre.

Az ország gazdasági berendezkedése változásának jó előjele Árokszállási Zoltán a külföldi befektetői nyitás, amit ő egy természetes öngerjesztő folyamatnak lát. Az Erste elemzője nem jelentett ki egyértelműen, hogy egy hatalmas piaci robbanásról lenne majd szó az elkövetkezendő negyedévekben Szerbiában, de azzal számol, hogy 2-3 éves távlatban egyre több külföldi cég jelenik majd meg az államban.

Az Erste régiós elemzője elmondta, hogy az uniós csatlakozás folyamata fontos horgonyként szolgál minden ország, így Szerbia esetében is a külföldi befektetők vonzására, a tervezett reformokká pedig az ország, ha kisebb buktatókkal ugyan, de hosszú távon ténylegesen növekedési pályára állhat. Árokszállási szerint tízéves távlatban, az uniós csatlakozás tervezett időpontjára a szerb állampolgárok is jobb életszínvonalon élhetnek majd.

Fiat 500L-t, Szerbiából

Fotó: AFP/ Alexe Stanković

A már most élénkülő befektetési kedvet Árokszállási azzal magyarázza, hogy a piac kilátásait a tervezett reformok és a csatlakozás fényében sokan már most jónak tartják, és bár a valós gazdasági mutatóknál jobbakról szól a kormányzati kommunikáció, nincs szó a külföldiek

megtévesztéséről, hiszen a befektetési környezet várhatóan valóban jelentősen javulni fog az elöttünk áló években. (Forrás:¹)

Beszélgetés Vastag Tiborral a szabadkai Con-bau teljeskörű tervezői szolgáltatást végző cég társtulajdonosával

Te jelenleg a Con-bau társtulajdonosa és a projektiroda vezetője (menedzsere) vagy. Én, személyesen mindenképpen azt tudom mondani, hogy ez egy nagy dolognak számít, főleg itt nálunk. Láttam egyébként a honlapodat is, és megmondom őszintén, nagyon tetszettek a munkák, mert látszik, hogy világviszonylatban is tartjátok a trendeket, illetve a színvonalat, hiszen ott van az a bizonyos látványos háromdimenziós animáció is. Eddig eljutni nyilván nem volt könnyű, tehát egy rövid bemutatkozást szeretnék kérni Tőled!

Ez gyakorlatilag nem az első vállalkozásom. Valamikor az 1990-es évek elején volt az, amikor a világ megint egy kicsit változott körülöttünk. A fiatal generáció azt még nem tudta, de érdekes módon most megint hasonló időszakban vagyunk, így lehet valamilyen ok-okozati összefüggést, párhuzamot vonni.

A 90-es évek elején főiskolán voltam elektrotechnikai szakon, és ahogy változott körülöttünk minden, az értékrendek kezdtek elcsúszni, ez pedig a gyakorlatban úgy történt, hogy elindult gazdaságilag egy hiperinfláció², és azok az értékek, amik addig elfogadottak, biztosak voltak, azok bizonytalanok lettek. Ezt úgy kell érteni, hogy akkor, aki dolgozott, és biztos állása volt, nem garantálta azt, hogy anyagilag is majd ki fog fizetődni. Nyilván a fizetést elkapták, de a pénz inflálódása azt hozta magával, hogy azért a havi bérért lehet, hogy egy gyufát, vagy egy kisebb dolgot lehetett csak venni.

Mindeközben elindult egy olyan folyamat is, hogy nem lehetett munkahelyet kapni, vagy egyáltalán bejutni a munkakörbe. Én mindig úgy fogalmaztam, hogy nem volt szerencsém a munkakörbe bejutni, és valójában így kezdett el az agyam gondolkodni, hogy magam mit tudok tenni, hogy mi az a helyzet, amit ki lehet használni, hogy az ember boldoguljon, és kialakítsa a saját életterét.

Párhuzamosan az 1990-es évek elején voltam kint Németországban, ahol láttam, hogy milyenek a viszonyok, de őszintén, ez nem tetszett. Konkrétan aztért, mert ott egy rendkívül le szabályzott rendszer volt. Nem volt egy olyanfajta piaci mozgástér, ami itt nálunk megvolt³. Tehát 20 évesen az ember azt gondolja, hogy valamit alkotni fog, valamit épít, és úgy éreztem, hogy idehaza ezt jobban meg lehet csinálni. Ez után jött egy ötlet, ami az volt, hogy mi az a

¹ Trubek Zsuzsa (2014): "Sikersztori, vagy kártyavár épül szomszédunkban?" - http://hvg.hu/gazdasag/20140206_Sikersztori_vagy_kartyavar_epul_szomszedu

² hiperinfláció – a valuta elértéktelenedése

³ Ez a piaci mozgástér itt nálunk ma is megvan, és mindenképpen szükséges dolog, ami szimpatikussá teszi az országunkat.

dolog, ami nincs, és tudnám csinálni. Nem úgy gondolkodtam, hogy mire lehet rácsatlakozni, vagy mi az, ahol sorba lehet állni. Persze lehet, hogy ehhez kell egy kis ego, vagy valamilyen önzés, amiket én nem tudok, majd mások kianalizálják rajtam. Viszont a lényeg, hogy az ötlet a mobiltelefon volt. Szerbiában akkoriban még nem volt jelen, de volt viszonyításom, mert Magyarországon már volt. És átgondolva ez egy folyamat, tehát itt is lesz. Így feltettem magamnak a kérdést: Mit kell csinálni, hogy ezt mi el tudjuk végezni?

Magyarországon felvettük a kapcsolatot a Motorolával, és mondtuk, hogy mi ezt szeretnénk forgalmazni, és persze szívesen is fogadtak bennünket, elküldtek egy kiképzésre, ami a szervizelés volt.

Ehhez fel kellett ismerni a lehetőséget, hogy ez egy új dolog, ami egy hozzáadott érték volt.

A hozzáadott érték az, ami egy picivel több, de valójában a piacon egy jóval nagyobb versenylőnyt hoz, mint a többieknek, akik még nem úgy mozdultak rá erre a témára. Így sikerült Szabadkán másodikként megnyitnom ezt az üzletet, ahogy szokták mondani, jó időben, jó helyen. Utána már csak a józan ésszel való vezetés, és a kemény munka az, ami szükséges, és ez majd hozza magával az üzleti eredményt, sikert.

Ezek után több üzlet nyílt, kialakult egy üzlethálózat, de nem volt elég csak megnyitni másodikként, hanem továbbra is tartani kellett ezt a lépéselőnyt, ami úgy történt, hogy jó szakemberek voltak a cégbe bekapcsolva. Az üzlet az elektronika, szoftver és hardver dolgok körül forgott.

A nyugatról mindig azokat a kapcsolatokat, forrásokat próbáltuk beszerezni, amik itt mindig megadták a lépéselőnyt, ezenfelül követtük a trendeket, és így mindig tudtuk a piacot nem mondom, hogy vezetni, de ott voltunk az élbolyban.

Ez mellet volt egyfajta tudatos építkezés. Kezdtém áttérni a közgazdaságra, de először egy műszaki edukációt kaptam, de valahogy mindig sodródtam a társadalomtudomány, azon belül a közgazdaság, menedzsment felé, amit valahol ma is úgyszintén végzek.

Az építkezés során, az én időmben, még nem volt specializált menedzsment irányzat, ezért tanfolyamokra jártam. A menedzsment irányzat valamikor az 1990-es évek végén, körülbelül 10-15 éves késéssel érkezett el Szerbiába.

A cég is tulajdonképpen ennek a szellemében lett felépítve, tehát: ügyfélközpontúság, fejlesztés, és ezeknek a visszaellenőrzése, hogy az, amit végzünk, jó-e, és ha igen, akkor hogyan lehet ezen túllépni. Ez mellet pedig volt egy tudatos marketing reklám, amit akkor kezdtek a többiek is.

Az ügyfélkapcsolat mellett volt még egy dolog, amit úgyszintén tanulással sajátítottam el – persze biztos volt egy kis ráérzés is -, ez pedig nem más, mint a hálózatos gondolkodás. Innen már matematika volt a dolog. Elgondolkodtam, hogy nem biztos, hogy nekem csak az utcáról való ügyfelekkel kell foglalkozni, hanem a többieknek is bedolgozhatok.

Valójában az volt az igazság, hogy Újvidéktől, Zombortól, Topolyán keresztül Kikindáig mindenki hozzám hozta a készülékeket, ami persze nem volt nyilvános. Így magának a cégnek ez egy jó forgalmat biztosított, és ez által tudott erősödni, és ezzel tudta megvalósítani azt az anyagi dolgot, amivel később tudtunk innoválni. Közdudott volt, hogy a szoftverek elég komoly árkategóriába tartoztak. Ez az a pont, ahol nem mindenki tudja a lépést tartani, mert a szoftver

visz előre, az hoz versenyhelyzetbe, de azt meg csak úgy tudod megvalósítani, ha van egy termelékenység, forgalmad. Így hát ez összejött.

Az üzlet hét évig tartott, utánna megint jött az ötlet, hogy tovább kellene lépni. Szerettem volna egy provideres⁴ szerepbe átlépni, ami azt jeletni, hogy elindul az ún. telekommunikációs szabadpiac törvény, ami megengedi, hogy egy-egy szolgáltatónak legyél a képviselője. Ez Szerbiában még mai napig is egy kicsit várat magára, tehát ez nem történt meg, és úgy gondoltam, hogy ha nem csinálhatom azt, amit szeretnék, és úgy érzem, hogy az jó lenne, akkor nem csinálom, és máról holnapra eladtam az egész üzletemet.

Utána volt egy fél éves pihenő, hat hónapnyi feltöltődés, és akkor jött ez a Con-baus ötlet. Valójában mostani társam jött oda hozzám, hogy van neki egy ötlete. Ez az volt, hogy törvényileg elő van írva, hogy a nem építési engedéllyel épített objektumokat utólag kell engedélyeztetni. Ez egy törvényes kötelezettség volt, és nem piaci hiány, mint az előző vállalkozásnál (hiánykereskedelem), amit én majd ki fogok tölteni, hanem van egy törvénnyel előírt dolog, és ezt meg kell csinálni. Mindkét filozófia jó, mert lehet ré építkezni. Körülbelül kilencezer ilyen épület volt. Kilencezer épületnél van mozgástér⁵.

Mindig azon a helyen, ahol vagy, ott kell felismerni a lehetőséget, amire aztán tudsz építkezni.

És így indult el a Con-bau.

A Con-bau esetében már volt egy vállalkozói múlt, tapasztalat, ez mellett pedig ez egy mérnöki iroda, melyben pontos, precíz hozzáadott tudású dolgokat kell végezni. Ezt a kettőt ötvöztük, és nagyon komolyan építkeztünk ebbe a fajta szemléletbe. Arra számítottunk, hogy az ország is valamikor az ezredforduló közepére be fog csatlakozni az Európai Unióba, és mi tudatosan így építettünk, néztük, tudtuk milyenek a nyugati cégek, hogy milyen fajta referenciákkal kell, hogy rendelkezzel. Itt értem ez alatt a szoftvereket, a háromdimenziós animációt, ami szintén egy plusz hozzáadott érték volt, amit az előzőek még nem csináltak.

Ez mellett nem csak a tervezést fejlesztettük ilyen tudatosan, hanem magát a szolgáltatást is. A szolgáltatást is a mosoly és az ügyfélközpontúság mellett még lehet fejleszteni, ehhez pedig felméred, hogy a piacon milyen szolgáltatást nyújtanak mások. Itt megint szerencsénk volt, mert mindenki csak parciálisan nyújtott szolgáltatást. Az ügyvéd átírta a házat és kész, a földmérő csak lemérte a földet, és átadta a kataszterbe, de senki nem készítette elő, és senki nem vitte végig a folyamatokat, ami ahhoz vezetett, hogy az ügyfél ott állt tanácstalanul, hiszen az ember nem minden nap csinál ilyet. Tulajdonképpen innen jött az ötlet, hogy csináljunk egy szolgáltatást, ami egy nagyon széles spektrumon megy, és ez lett a szlogenünk is.

Az ügyfél bejön, behozza a problémát, és legközelebb akkor jön, amikor viszi a megoldást, és itthagya a pénzt. Tehát gyakorlatilag előkészítettük a feltételektől kezdve, bármilyen fajta építkezési problémáról, vagy feladatról is legyen szó, mi egészen végigvittük a földmérőn, az átíratáson, a kataszterbe való bejegyzésig, a tervezést, és a végén letettük az új telekkönyvi kivonatot, vagy pedig ha építkezéstről volt szó, akkor még a műszaki ellenőrzést is elvégeztük.

Ekkor már én párhuzamosan tovább edukáltam magam, specializálódtam a menedzsment szakra, nem csak az iskolán belül, hanem ugyanúgy nagyon sok előadásra, konferenciára jártam,

---

⁴ provider – ellátó, gondoskodó, eltartó, kenyérkereső

⁵ Mindig fel kell mérni, hogy az, amit csinálni akarok, azt a tér, a piac megengedi-e, vagy sem.

licensteszoftvereket vásároltunk, és a céget is minősítettük a mostani EU-s standardokkal. ISO minősítésünk, majd integrált rendszerünk volt, tehát mindazok a dolgok, amik szükségesek voltak ahhoz, hogy teljes kompetenciával bírjunk egy európai csatlakozáskor⁶.

És végül ide értünk a 2015-ös évbe, a csatlakozás még mindig nem történt meg, körülöttünk megint változott egy nagyot a világ, és az történt, hogy a túlélésre játszottunk, és a túlélés pedig magában már egy siker.

Lehet, hogy van néhány cég, akik külföldre szállítanak, vagy egy teljesen más dimenzióba vannak, termelnek, azok nem annyira érzik a válságot. Mi alapjában egy szolgáltató cég vagyunk, mert mindig függünk attól, hogy milyen fajta konjunktúra⁷, illetve infrastruktúra fejlesztés van abba a térbe, ahol mi vagyunk.

Az biztos, hogy nagyon hosszú és eseményteljes út volt, amit figyelmesen hallgattam.

Kicsit talán témát váltva, de azért mindenképpen kapcsolódva azokhoz a tapasztalatokhoz, ami ugye mögötted is van, megékezném tőled, hogy szerinted milyen belső értékek szükségesek ahhoz, hogy egy ember itt Szerbiában sikeres tudjon lenni?

Ezt inkább úgy fogalmaznám meg, hogy az értékek a sikerességhez mindig, minden helyen ugyanahhoz az értékekhez tartoznak. Tehát egyfajta becsületesség, korrektség, üzleti „fair play”⁸ szükséges. Konkrétan én ennek a pártolója vagyok. Ez valamikor jobban megtérül, valamikor kevésbé fizetődik ki, de biztos, hogy számunkra ez hosszú távlatban járható út. Rövid távon ezek a paraméterek mindig egy kicsit megkérdőjeleződnek, viszont egy olyan közegben, ahol az ország kevésbé szervezett, vagy kevésbé kiszámítható, mindig ezek a kísértések vannak, mert az mondják, hogy ez rövid távon siker. De ha visszanezék húsz évet, akkor az a tapasztalatom, hogy rövid távon lehet, hogy siker, de hosszú távon biztos, hogy sikertelenség.

Az embernek mindig el kell döntenie, hogy mit szeretne csinálni. Én mindig azt szoktam mondani, hogy ha az ember a karrierjét tervezi, akkor mindig próbáljon úgy gondolkodni, hogy húsz vagy huszonöt év után én hol szeretnék lenni, és ha visszanezék, akkor ezt tudjam mérlegelni.

Igen. Ehhez kapcsolódóan egyébként eszembe jutottak Dr. Somogyi Sándor prof. szavai, aki azt mondta, hogy nagyon nagyon fontos az időgazdálkodás, hogy az ember 30-40 évre, és nem 100m-es futásra tervez, amihez ugye azok tartoznak, akik azt hiszik, hogy a túlórázással, meg az egyre több munkával meg lehet teremteni a jólétet. Mindenképpen fontos, hogy egy sikeres embernek milyen az időbeosztása.

Neked van konkrét időbeosztásod? Vannak-e már bevált szokások? Szoktál hangsúlyt tenni a kikapcsolódásra, fejlesztésre, más területekre? Valójában, hogyan szoktad ezt koordinálni?

Ha a Con-bau-s időszakot nézzük, akkor ott azt tudom mondani, hogy megvolt, hogy mikor milyenfajta lépéseket végeztünk. Mindig úgy indult, hogy hétfőn volt egy eligazítás (koordináció). Átbeszéltük, hogy mik azok a dolgok, amiket elvégeztünk a múlt héten, mi az,

⁶ Fontos, hogy legyen víziód. Ha valamit elkezdesz a vízió mindig egy motiváció, egy olyan fajta építkezési út, ahol nem csak a pillanatra figyelsz, hanem a pillanatokot úgy rakod össze, hogy a jövőben ne tévessz célt.

⁷ konjunktúra – 1. valamilyen dolgok találkozása, 2. a körülmények kedvező alakulása, 3. gazdasági fellendülés.

⁸ „fair play” – korrekt eljárás, korrekt viselkedés, tisztességes eljárás

amit erre a hétre kell elvégezni, és annak ellenére, hogy nagyon sok projektet párhuzamosan végeztünk, öt napot dolgoztunk a héten, de mindig megvolt időre az, amit meg akartunk csinálni. Ennek pedig egyszerű oka volt, az pedig az, hogy pihenni, feltöltődni is kell, mivel úgy gondoltuk, hogy a számítógép előtt való szellemi munkavégzés mellett egy nap nem volt elegendő, hogy feltöltődjünk, arról nem beszélve, hogy a család, az otthon fontos, és úgy gondolom, hogy az ember akkor tud jól teljesíteni a munkájában, hogy ha ugyanúgy tud a szabadidejével, saját magával és a családjával foglalkozni - ez így van egyensúlyban.

Ha túlzásba visszük a munkát, az kibillent bennünket, nem tudunk koncentrálni, és egy idő után belemegyünk abba a mókuserékbe, hogy nem érezzük, hogy teljesítünk-e, és mindig úgy érezzük, hogy időhiányunk van. Persze ugyanez a másik végletre is érvényes, hogy a pihenés nem arról szól, hogy öt napot pihenünk, és majd két nap alatt behozzuk a dolgot. Kicsit viccelve szoktuk mondani, hogy itt Szerbiában pénteken két órakor beindul a munka, és nyomulunk fél négyig, mert be kell hoznunk a négy napot – érdekes mód a telefonok is csörögnek -, de ezeket mi általában szépen kompenzáljuk.

Esténként volt az edukáció, az olvasás és midaz, hogy az ember fokozatosan lépésbe tudja tartani magát azzal a fajta kihívással, aminek meg kell, hogy feleljen.

Az időbeosztással kapcsolatosan teljes mértékben egyet tudok érteni, hogy nagyon fontos, hogy jól menedzseljük az időnket, úgy a magánéletben, mint az üzleti életben is, készítsünk tervet, és próbáljuk betartani ezeket.

Mi mindig leellenőriztünk egy-egy időbeosztást, hogy vajon jó volt-e, vagy, hogy hol lehet változtatni a dolgokon. De mindenféleképpen az a párti vagyok, aki szerint tiszteletben kell tartani a szabadidőt, a feltöltődést, a magánidőt, és a munkát, hiszen ez így tud harmonikusan együtt létezni.

Tehát meg tudtunk oldani mindent időre, hatékonyak voltunk, ami az idő minőségének a jó lemenedzselésnek a függvénye.

Visszatérve a sikerekhez, szerinted mennyire fontos a szakmai képzettség a sikeres élethez?

Ahogy az időben haladunk, változik a világ is körülöttünk, és mindig egy adott térben másfajta kritériumoknak kell megfelelni. A 1990-es években ha feltetted volna ezt a kérdést, akkor azt feleltem volna, hogy kevésbé fontos a szakmai képesítés, annál fontosabb a helyzetfelismerés.

Mivel ma 2015-öt írunk, a világ egy nagy falu lett: internet, facebook, mobiltelefonok, információáramlás, ha történik valami Japánban, akkor öt perc múlva már megváltozott az én tőzsdei árfolyamom, ezért azt mondom, hogy ma a tudás az első, és második, vagy harmadik helyen van az, hogy ki tudok-e egy olyan helyzetet használni, amit még mások nem. Ez fontos, ne legyen félreértés, de míg a 90-es években a helyzetfelismerést tudás nélkül megvalósíthatad, ma azt mondom, hogy a tudás nélkülözhetetlen, és kell hozzá természetesen a helyzetfelismerés is. Tulajdonképpen a sorrend megváltozott.

A következő kérdésem az lenne, hogy a ma élő embernek a változásra való hajlandósága fokozottabb kell-e, hogy legyen, mint régebben?

Tehát, hogy állandóan változni, változni, változni? Nem, ezt én abszolút nem így élem meg, mert ha állandóan változunk, akkor hol vagyunk mi?

Kell, hogy legyen egy önazonosságunk, amihez viszonyítjuk, és tartjuk magunkat.

Azt gondolom, hogy ha az értékek helyesek bennünk, akkor mindig ki tudjuk választani azt, hogy mihez változunk, és mihez nem szükséges, hogy változzunk. Ugyanis a folyamatokba vannak prioritások, mint pl. a hálózatgondolkodásban is, ahol nem minden csomópont, az a csomópont, ami változtat más dolgokat, hanem rá kell érezni arra a csomópontra, hogy ha azt változtatom, akkor automatikusan harmóniába kerül a többi dolog.

Nem tudom, hogy ez volt e a kérdésed, vagy mire irányul pontosan?

Lényegében igen, illetve arra is gondoltam, amit pl. az egyetemeken is tanítanak, hogy mi egy olyan világban élünk, ahol körülbelül öt évente van az, amikor változtatni kell a munkahelyen, viszont az előző generációnak, és az ahogyan minket felneveletek, mert hát szerintem a szülők is – én legalább is azt éreztem, lehet, hogy mások nem, nem tudom -, a kommunizmusból való szokások, a dolgok ember alá tevéséhez hozzászoktak, illetve hozzászoktattak minket is, ők pedig hozzászoktak ahhoz is – ami talán sok esetben még súlyosabb következményekkel járhat-, hogy egy helyen végigdolgozzák azt a negyven évet, és utána nyugdíjba mennek; ez talán egy ilyen biztonságérzetet adott, és ez végett a más sokan kudarcként élik meg, olyan módon, hogy csodálkozva néznek arra, hogy megváltozott a világ, és felteszik magukban a kérdést: Újra kell integrálódni? Vagy mit kell csinálni?

Egyértelműen megváltozott a világ, régen volt egy kiszámíthatóság, valaki elhelyezkedett valahol, el tudta képzelni, hogy innen nyugdíjba megy, és ez általában így is történt.

Ma, hogy öt évenként kell-e változni, azt nem tudom megmondani, de biztos, hogy ez a változás öt, hét, tíz évre lecsökkent.

Úgy fogalmaznék, hogy a világ gyorsul körülöttünk, vele együtt azok a folyamatok is, amik hatnak ránk, azok is egyre gyorsabbak, és így, hogyha mi táncba akarunk maradni, akkor alkalmazkodni kell. Ez viszont nem azt jelenteni, hogy te változol meg - viszont kell alkalmazkodni-, hanem itt van az, hogy ha van hozzáadott értékű tudásunk, akkor jobban rálátunk ezekre a folyamatokra. Valójában nem is az a kérdés, hogy én alkalmazkodjak, hanem én már akkor megváltoztam, mikor láttam, hogy jön egy változás, és így tudok megmaradni a trendbe, és így tudok úgy megmaradni, hogy nem hat ki rám, mert tudom, hogy jön a változás, és már alkalmazkodtam, így ezt könnyebben el lehet viselni, mint mikor az embert állandóan csak csapkodják a hullámok, és nem érti, hogy mi történik.

Ezért hangsúlyozom, hogy tudás nélkül a mai generáció nem fog tudni ebbe az egyységes térben gondolkodni. Az internet világa egy egységes teret hoz létre, függetlenül ettől, mindig vannak bürokráciai határaink – én így látom.

Mi az irodán belül is, ahhoz, hogy tudjunk ehhez a helyzethez alkalmazkodni, ahol nincsenek olyan nagy beruházások, nincs nagy konjunktúra, azt csináltuk, hogy kibővítettük a tevékenységünket, és nem csak tervezünk, nem csak ügyintézőnk, hanem elkezdünk tanulmányokat készíteni: hatástanulmányokat, környezetvédelmi tanulmányokat, megvalósíthatósági tanulmányokat, amik arról szólnak, hogy mit tervezünk majd, ha tervezni fogunk. Egy kicsit ez a mi alkalmazkodásunk, hogy ezt a helyzetet tudjuk kompenzálni.

Lassan kezd kialakulni egy potenciális, vagy példaértékű személyiség, hogy hogyan kell gondolkodni, alkalmazkodni, trendbe maradni, elhelyezkedni, hogy a sikeresség kialakuljon nem csak itt, de főként azért igen, hiszen az itteni helyzetről beszélünk. Szóval egy kérdésem még lenne a belső tulajdonságokkal, értékekkel kapcsolatban, még pedig a következő: Sok motivátor, cégvezető, sikeres ember beszél egy ún. egyenes madzagról, ami az agyban egészen addig van, ameddig azt az ember fel nem ismeri, és el nem vágja, és ide tartoznak azok a dolgok is, amit már említettünk: a hagyományok, szokások, amik gátolják az embert a fejlődésben, a gondolkodásban stb. Gondolom, hogy érted, hogy mit szeretnék mondani. Mit gondolsz, mi szükséges ahhoz, hogy végül is egy sikeres személyiség ki tudjon alakulni, és az a bizonyos madzag a globalizáció ollójával el legyen vágva?

A közgazdaságban irányok vannak, van egy mainstream⁹ irány, és egy kevésbé mainstream irány, de mindig az egyén választja ki azt az utat, amin járni akar. Jó a dolgok mögé is nézni, és átgondolni mindezt. Biztos, hogy a világban vannak olyan irányzatok, amiket ma érdemes megfontolni.

Én azt gondolom, hogy a globalizációval mi az életterünket teljesen bezártuk, ugyanis ez az egy bolygónk van, ezért át kell gondolni, hogy ez a fajta intenzív gazdasági nyersanyagkitermelés meddig mehet el, és azt hogyan tudjuk észszerűen úgy menedzselni, hogy azért hagyjunk az utókornak is valamit, és ne a jelenben éljük ezt föl.

Ha a globális dolgokat látjuk, akkor mindig a saját lokális helyzetünket jobban felismerhetjük, és ha ezt felismertük, akkor mi is lokális szinten vagyunk, és döntéseket hozunk, ez pedig döntéselmélet, hogy hogyan hozom a döntéseimet. Én ma nem vallom azt, hogy egy olyan fajta globális tendenciákat kellene képviseljünk, erről pedig egyre több diszciplínában, egyre több fórumon beszélnek, és nem csak közgazdaság téren.

Fel kell tennünk a kérdést, hogy feljogosít-e bennünket bármi arra, hogy a jelent feléljük a jövőnk érdekében? Hiszen ez a biológiai lábnyom, meg mindezek a dolgok, ami pl. a technológia, a gazdaság, illetve a közgazdaságtan elmélete, ami mintha lovat adna ezek a dolgok alá. Tehát érdemes átgondolnunk, hogy ez az irány-e az, vagy pedig kellene globális szinten egyfajta harmóniát kialakítani.

A közgazdaságtudományon belül a 2008-2009-es pénzügyi válság egy globális jelenség volt, ami csak úgy jöhetett létre, hogy a közgazdaságon belül a pénzügyi szektor rátelepedett mindenhová, ez pedig nem hoz harmóniát. Egy egység úgy működik, hogy van gazdaság, van kultúra, van oktatás, egészségügy, és ezek mind harmóniába kell, hogy legyenek. Ha viszont az egyik kiemelkedik - jelen esetben a gazdaság ami mindig dominanciát hoz, mert az eszközei megvannak -, és rátelepedik a többire, akkor az nem ad életteret.

Én ezeket úgy tudom elképzelni, hogy az adott technológiai tudásunk mindenfajta diszciplínában az emberi józanész kell, hogy eldöntse, mert biztos, hogy elég messze el tudunk még menni a gazdaság, pénzügy terén, amiben ugye már szoftverek végzik a munkát¹⁰.

Azt gondolom, hogy itt már eltávolodtunk az emberközpontúságtól. Ha pedig nem az ember van a központban, ha nem az emberről szól a dolog, akkor mit ér a professzionális

---

⁹ mainstream – fő, általános, hagyományos, gyakori, szokásos

¹⁰ A szoftverek ma már ezred másodpercek alatt végzik a tranzakciókat.

gazdaság, és ne soroljam még a többi dolgokat. Mit ér a tudomány, ha az nem az embert és az életet szolgálja?

És tulajdonképpen így tudunk elérni oda, hogy azok az értékek, amikről beszéltünk, mint pl. a hagyomány, ami alatt ha az életet szolgáló értékeket értjük, azzal semmi probléma nincs, és azt nem szabad elválni soha, mert ha azt elvágjuk, akkor az ember innentől kezdve kikerül a központból, és onnantól nem tudom mit szolgálunk, valami mást.

Itt pedig mindig nagy a kísértés, hiszen ma már akkorák a lehetőségeink, akár a biokibernetika irányában, de ezzel nem azt akarom mondani, hogy fejlődés ellenes vagyok, hanem azt vallom, hogy azokat az eszközöket, amik ma kényelmesebbé teszik az életünket – és azt nem szabad elfelejteni, hogy ötven vagy nyolcvan évvel ezelőtt még nagyon sok helyen nem volt víz, nem volt fürdőszoba, áram, kommunikáció szempontjából tv, rádió, amik mind-mind az élet minőségét szolgálják -, ezek jó dolgok, hanem inkább a felhasználási módokat kellene észszerűbben végeznünk; és ugyanígy a tudomány is, ami rengeteg mindent fog a kezünkbe adni, ami a gyorsulást támogatja, mint ahogy az életünket érezzük, hogy gyorsul.

A felhasználhatóságról jutott eszembe, hogy pl. az újrahaznosítás egy nagyon jó dolog. Én örülök, hogy globálisan godnolkodunk, és szerintem Te is egyetértesz velem abban, hogy minél több olyan ember kell, aki foglalkozik a globális dolgokkal, itt ebben az országban, mert ahogy te is mondtad, ha foglalkozunk velük, akkor azt az ország javára tudjuk fordítani, hiszen akkor trendbe vagyunk, a világ eseményein gondolkodunk, azon amin akár Washingtonban, vagy Brüsszelben, vagy Londonban, így miért ne lehetnénk mi is hívő emberek, olyan értelemben, hogy hiszünk abban, hogy itt tudunk olyan központokat létrehozni, ami aztán más országokat fejleszt, bármilyen diszciplínában.

Igen. Ezeket nem mi okoskodtuk ki, hanem nagyapáink idejében, amikor minden hétvégén elmentek lovaskocsival a vásárba, utána lehet, hogy a szüleink már beleültek az autóba, vagy felültek a motorra, és el tudtak menni egy távolabbi vidékre. Ma pedig a globalizáció azt hozta, hogy a tér leszűkült, és innen jön az a globális szemlélet, hogy én ma, amit csinállok, az kihathat az egészre, és most a gazdaságról beszélünk, a multi cégekről, multi dolgokról, amik mind kihatnak arra az életterre, ami ma már összezsúfolódott, ahonnan jön az a gondolkodás, hogy globalisan gondolkodunk.

Most már teljesen kialakult egy példaértékű gondolkodásmód, ember, aki szinte bárhol a világban megállja a helyét, de mégis visszatérve erre az országra, Szerbiára, illetve Vajdaságra, ugye egy fontos esemény történt mindenképpen 2012. márciusában, amikor Brüsszelben hivatalosan tagjelölt státuszt adtak Szerbiának. Te hogyan érzed, szerinted van-e már érzékelhető gazdasági változás Vajdaságban, vagy az ország más részén?

Ha gazdasági szakembereknek tarjuk magunkat, akkor úgy gondolom, hogy az objektivitáshoz közelebb visz bennünket, legalább is abba az irányba gondolkodunk, persze ezzel nem akarom a politikai szintéren dolgozó embereket megsérteni.

A 2012-es döntés egy politikai döntés volt, hogy ezt a Szerbiát egy kicsit felrázzák, de ma 2015-öt írunk, és még mindig nem nyitottunk meg egyetlen egy fejezetet sem. Tehát ezt azért kell tudni, hogy van egy politikai döntés, a nyugat azt mondja, hogy „Mi megadjuk a lehetőséget! De rajtatok múlik!”

Somogyi professzort már idézted, akkor engedd meg, hogy én is idézzek tőle: Ő azt mondta, hogy a nyugati politikum mindig olyan diplomatikus, hogy megengedi az adott országnak, hogy a népe válassza meg a vezetőit, és hogyha éppen nem jó vezetőt választottak, akkor annak a következményeit is megengedi, hogy viseljék. A nyugat sohase fog úgy beavatkozni, hogy: „Nem látjátok, hogy ez a járható út?” Inkább meghagyja, hogy ez kiforrjon. Ehhez pedig néha kell rövidebb, néha pedig hosszabb idő.

Szerbiát úgy látom, hogy még mindig nem döntötte el, hogy mit akar. Még mindig forgolódunk saját magunk körül, ami persze az én privát véleményem, és ha eldöntenék, hogy mi akarjuk a nyugatot, akkor ezek a folyamatok felgyorsulnának, és van egy olyan fajta kiszámíthatóság, amit az Európai Unió nagyon szépen a hétéves terveibe mindig lerak, ez pedig kiszámíthatóság, építkezhetőség, és gyakorlatilag egyfajta nagyon kemény harmonizáció. Ez egyszerűen úgy működik, mint minden családban. Mi elmegyünk valahova vendégként, bemegyünk a rokonságba, és alkalmazkodunk. Szerbiának ez egy kihívás előtt lévő változás. Egy dolgot azonban nem szabad csinálni, mégpedig, hogy a senki földjén tartózkodjunk, mert ha a senki földjén tartózkodunk, az nagyon veszélyes. Lehet nem Európához tartozni, lehet kelethez is tartozni, csak a senki földjén ne tartózkodjunk. A senki földjén való tartózkodásnak a következménye Ukrajna, és most próbálok egy kicsit sejtelmesen utalni Szerbiára. Ezzel nem akarok senkit elszomorítani, de ez egy kihívás az ország, és az itt lévőknek is, hogy hogyan éljük az életünket tovább, mert ha az ország nem vált, nem lép, akkor számolni kell azzal, ami már napi szinten zajlik, tehát egyfajta elvándorlás, egyfajta tudáskiáramlás, mert akinek van lehetősége, aki másképpen gondolkodik, az elmegy, mert máshol tud érvényesülni.

Az merült fel bennem ezzel kapcsolatosan, hogy a mai pályakezdő fiatalok, akik munkavállalás előtt állnak, milyen szerepet tudnak betölteni annak érdekében, hogy Szerbia valamilyen lépést tegyen?

Mindenféleképpen én ebbe a dologba hiszek, hiszen én is itt vagyok. Hiszek abban, hogy ez az élettér az, ami élhető, ezt tudom, hogy mik a visszutöi és a negatívumai, ha viszont elmennék máshová, akkor ott még meg kellene tanulni másfajta dolgokat is.

A szerbiai fiataloknak azt tudom javasolni, hogy tudás alapon gondolkodjanak. Bármelyik diszciplínában vannak, azt műveljék, mennyenek bele a mélységekbe, ez mellett, mivel globalizált világban élünk, az angol a globalizált nyelv. Majdnem, hogy azt mondom, hogy az angol fontosabb, mihogy a diszciplínádat teljesen kicsiszoljad, és onnantól kezdve pedig mindenki a saját életterét kell, hogy felmérje.

Ma én azt gondolom, hogy ebbe a helyzetbe, ami nagyon specifikus Szerbiában, itt a kis lépésekben hiszek, az egyén kis lépéseibe, amit minden nap megtesz. Ez adhat megmaradást, ez adhat boldogulást, és egyfajta képpen ezzel tudjuk megtartani az életközösségünket, mert elsősorban megtartani kell, és ha megtartottuk, akkor utána beszélhetünk a fejlesztésről.

Én azt mondom, hogy ha a fiatalok gondolkodnak, akkor itt gondokodjanak, hozzáadott tudással, mindenki a saját kis életterében fel tudja ismerni, hogy mi az, amit léphet, és ebben látom a változás erejét is, ami adja az egyéni boldogulást is, de kitartó munkával megadja a környezetnek is a jobbulást.

Kicsit leszűkítve, de mondjuk tanulva is abból, hogy Szabadka mikor fejlődött legjobban, én hallottam egy ilyet, hogy a huszadik század elején, amikor a zsidóság nagyobb részben volt itt, akkor azt csinálták, nem csak itt, hanem más országokban is, ahol úgyszintén kisebbségek voltak – és ugye te az előbb ugyanezt mondtad -, hogy nagyon fontos, hogy az ember képezze magát, és ugyanezt csinálták ők is, és megláthatjuk, hogy mikor épült a városháza, tehát tőlük is tanulhatunk; és ami még nagyon fontos, akár ebben a példában, vagy a Te esetében, hogy mi megy végig a karriereden, és amit jómagam is fontosnak tartok, hogy kitartsunk – hallgatva téged, egyik alkalommal sem vettem észre, hogy feladtad volna, tehát mindig volt jövőképed, tudtad, hogy mennyire fontos az, hogy az embernek legyen jövőképe. És ha már a zsidóságot említettük, Izraelben a cégvezetőket érdekes mód a katonaságból választják ki, és abból is azokat, akik vezető szerepben a legjobban teljesítettek, kevés információ rendelkezésével, nagy nyomás alatt jó döntéseket hozva. Te mit gondolsz? Neked mi a véleményed erről?

Persze. Én ezzel csak azonosulni tudok, bármelyik gondolatodhoz, mondatodhoz tudok kapcsolódni. A menedzsmenttudomány az valójában a hadtudományból fejlődött ki – a stratégia, a vízió egészen a döntési szintekig. Ami az emberi tényezőt illeti, mindenképpen ki kell tartani, legyen víziónk, és gyakorlatilag a helyzetet jól kell felismerni, és egy ismert helyzethez könnyebb alkalmazkodni, mint egy újhoz.

Ami a zsidóságot illeti, az biztos, hogy van nekik egy nagyon erős kitartásuk, van egy hálózatos gondolkodásuk, van egyfajta motivációjuk, és van mögöttük egy építő jellegű cselekedet, amit jó eltanulni, megtapasztalni, és gyakorlatilag a saját életünkbe is beépíteni.

A század elejét úgy is nevezték, hogy aranykor. Akkor épült a városháza, a zsinagóga, és mindazok a ma is ott lévő épületek, amikre büszkék lehetünk. Akkoriban volt egyfajta rend, viszonyítás, olyan élet, amit ma egy kicsit visszakívánnánk.

Végül az utolsó helyen hagytam azt a bűvös kérdést, ami tulajdonképpen a téma is. Körüljártunk mindent, a belső és külső tulajdonságokat, az itteni helyzetet.

Ugye én veled szembe ülök, és valamilyen szinten a közvetítő is vagyok a korombeliek felé, persze még nem vagyok az iskolavégzettség vége felé – Mit üzensz? Mit mondjak a barátainak? Milyen lehetősége van egy pályakezdő fiatalnak Szerbiában, és ezen belül milyen tanácsokat adnál, vannak-e meglátásaid, hogy milyen ötleteket lehetne megvalósítani, akár gyakorlati területen?

Mindenféleképp minenkit biztatni tudok, hogy a jövő azért a tiétek, és én nagyon elfogult vagyok a tudás mellett. A mai versenyterületen, platformon nem lehet másképp labdába rúgni. Ez a belépő kártya, ami aztán hozza azokat az emberi értékeket, tulajdonságokat, amiket bele kell vinni.

Legyetek nyitottak, legyetek optimisták, nyitott szemmel és nyitott füllel járjatok.

Adott mostmár a világ nektek, beleszületettetek a facebookba, az internetbe, ezt jó értelemben használjátok ki, gondolkozzatok hálózatosan, építsetek kapcsolatokat, a bürokrácia akadályai ne legyenek határok, mert ezek csak hátráltató tényezők, viszont az élettér már Sidenytől Malmöig, Chicagótól valahol az orosz sztyeppékig van.

Ha pedig a globális dolgokat jól látjátok, akkor a lokális dolgokban sikeresek lehettek. Én ezt hiszem. Vannak már sikeres példák. Az IT szektorban több olyan cég van, aki külföldieknek dolgozik, itt fejlesztik a szoftvereket, matematikai programokat, és olyan emberek, akik 1000-1500 eurót keresnek harminc évesen. De ehhez tudás, kapcsolat, nyitottság szükséges.

Ugyanígy a kis lépéseket is nagyon értékelem, és most mint sikerről beszélünk, nem pedig arról, hogy ki milyen potenciálon van. Egyébiránt látok a manufaktúrális dolgokban is sikert. Akinek lehetősége van az élelmiszeriparon belül az ún. hozzáadott értékűeket, ahol úgyszintén van egy trend. Van az ún. bioétkezés, biodolgok, és arról nem is beszélek, hogy egy jó dolgot, egy nemes dolgot szolgálsz, saját magadnak, a családnak, és a környezetednek is.

Nálunk a piac egy kicsit szűkösebb, de ha tud az ember globálisan gondolkodni, és lokálisan cselekedni – és ebből nem közhelyeket akarok, hanem valós dolgokat -, akkor ennek van piaca.

2014-től a vámok eltörlődtek. Szerbiába nincs vám az európai termékekre kifelé-befelé. Tehát kintről is be tudod hozni, meg innen is ki tudod vinni.

Ez mellet fel kell mérni azokat a lehetőséget, hogy itt a munkaerő a helyzet miatt olcsóbb. Ha van egy jó ötlet, akkor itt könnyebben lehet realizálni, legyen az építészeti dolog, vagy fafeldolgozás, mert a költségek hozzá a béreket, ez pedig egy alacsonyabb szinten van, minthogyha valahol máshol szeretnénk ezt megvalósítani. Tehát megint visszatérek arra, hogy a megmaradás most egy nagyon trendi dolog, az életterünk minőségét ezzel tudjuk javítani, a boldogság faktor pedig nem pénz függő. Innentől kezdve itt is meg lehet találni, persze nem könnyű, de ugyanúgy ne gondolja senki, hogyha kimegy akkor, ott könnyű, mert ott nagyon sok más dologgal is szembesülni kell. Úgyhogy mindenkinek azt tudom javasolni, hogy nyitottan gondolkozzatok, nyitott szemmel, nyitott füllel, hálózatosan gondolkozzatok, tudás alapon, és legyetek vállalkozó szelleműek.

Összegzések a társadalomban lévő problémák megoldására, amelyekért a pályakezdő fiataloknak nagy felelősségük van

A tudás fontossága

Hazánkban sajnos nagyon erős a korrupció, ez úgy gondolom mindenféleképpen egy nagyon komoly probléma, ami gátolja Szerbia előrehaladását bármilyen térről is beszélünk.

Az egyéni kis lépések, ahogyan azt Vastag Tibor is említette nagyon fontosak. Pontosan a “fair play” az, ami hosszútávon a korrupció kiszorulását tudja jelenteni. Sokan talán a meggazdagodás miatt fogadnak el kenőpénzeket, de amint azt Tibor is említette, ez csak rövid távon tud hasznos lenni, már ha ezt hasznosnak nevezzük, hiszen az ember mindig hosszú távra kell, hogy gondolkodjon. Talán ez egy kicsit nem jellemző a szerbiai emberekre, sok emberben még a múltban lévő rendszerek felfogásait lehet felismerni, ami lehet, hogy elbutította az embereket olyan mód, hogy mivel mindent alájuk rakott, nem tanította meg őket az esetleges

változásra. Ezzel szemben a mai világban azok az emberek tudnak érvényesülni, akik a változás motorjai tudnak lenni, és képesek előrelátni a dolgokat. Ehhez pedig, ahogyan el is hangzott tudás kell. Mert a tudás az, ami bevisz bennünket abba a globalizált gondolkodásba, amit ma a világ diktál, és ha képesek leszünk megérteni a globális dolgokat, akkor a lokális szinten is menni fog.

A tudás nem csak a pénzszerzésben segít, hanem abban is, hogy az emberek egy kicsit közelebb kerüljenek egymáshoz. Sajnos az egységesség, az összetartás nem igen volt jellemző a vasjdasági magyarságra, és talán a szerbségre se, de a tudás összehozza az embereket, megtanítja őket együtt gondolkodni, és ha mindannyian törekszünk saját diszciplinánk tökéletesítésére, akkor elérkezünk arra mélységre, ahol már elégedettebbek leszünk, nem írgykedünk annyit, és nyugodtabban tudunk odafigyelni a másokra. Ide tartoznak az egyetemi műhelymunkáktól kezdve, a versenyeken való részvétel stb. És említésre került a civil szervezet fogalma is, ami meggyőződésem, hogy a társadalom okosodásával ki tud majd alakulni – persze ehhez azért kell még egy kis idő.

Ezét az oktatásra egyre nagyobb hangsúlyt kell tenni, ösztönözni kell a fiatalokat, hogy képezzék magukat, hisz így könnyebben tudnak majd érvényesülni. Az ösztönzéshez pedig hozzátartozik pl. az ösztöndíj lehetőségek is, amik megoldják az esetleges anyagi gondokat, és lehetőséget adnak a szegényebb rétegnek is.

Ha viszont nem képezzük magunkat, akkor nem lesz olyan széles látóköriünk, mint amilyennel rendelkezünk kell. Olyan ez, mint a madártávlatból való látás. Ha fentről nézzük a dolgokat, mindjárt könnyebben meg tudjuk oldani, mintha letről.

Azok akik nem fejlesztik, nem képzik magukat, nem tudnak olyan dolgokkal foglalkozni, amik az eredményességeiket szolgálják, és egyszerűen alulfoglalkoztatottak lesznek.

A tudatlanság ahhoz vezet, hogy az ember látástól-vakulásig dolgozik, és ezzel próbál előnyt kovácsolni, holott a maradék időt pl. képességeink fejlesztésére kellene fordítani.

Az unióhoz való csatlakozás feltételei

Az Európai Unió nyilvánvalóan nem megváltás, hiszen diplomatikusan viszonyul más országok felé. Viszont vannak elvárásai, amiket teljesíteni kell, és még ezek nem lesznek meg addig nem lesz jelentős változás.

Például jelentős probléma azokban az országokban, melyek újonnan csatlakoztak az unióhoz, hogy a területi gazdasági, szociális és infrastrukturális egyenlőtlenségek folyamatosan növekednek. Ez nálunk már most jelen van, hiszen Belgrád, Újvidék és Niš városok azok, amelyek jelentősen kitűnnek a többitől.

Az európai térfejlődés hosszú trendjei a decentralizáció legkülönbözőbb intézményesült formáinak kialakulását igénylik a kontinens eltérő hagyományú országaiban. A kelet- és közép-európai új tagállamok az uniós kohéziós követelményeknek csak decentralizált intézményekkel képesek megfelelni. (Erre vajon felkészült Szerbia? Ez egy olyan fontos kérdés, amin el kell gondolkodni a mai pályakezdő fiataloknak!) Ez nem csak közigazgatási kérdés, hanem – többek között – a versenyképesség javítását szolgáló kutatási-fejlesztés eredményességének az előfeltétele is. A decentralizált berendezkedésű országokban a tudás intenzív gazdaság térbeli terjedése gyorsabb, mint a központosított államokban.

Decentralizáció nélkül a lisszaboni kritériumok nem teljesíthetőek az esetleges unióhoz való csatlakozás esetén.

Továbbá fontos a regionális identitás is pl. Vajdaságban – nem csak magyarok – maguk dönthessenek sorsuk alakulásáról. Nem kétséges, hogy Vajdaság státútuma – minden jogos bíráló ellenére – ma Kelet-Közép- és Délkelet-Európában a modern regionalizmus eszmeiségét szinte egyedüli módon testesíti meg. Ebben a régióban működik csak regionális alapokon nyugvó törvényhozás, itt vannak jól kidolgozott szervezeti rendszerben tevékenykedő államigazgatási szervek.

Vajdaság kutatási-fejlesztési titkárság (tartományi minisztérium) például ma olyan fejlesztési stratégiával rendelkezik, amelyről a magyar régióknak elképzeléseik sincsenek. A kedvező tapasztalat említése persze csupán elvi és formai jelentőségű, hiszen e funkciókhoz erőforrások nem társulnak, a fiskális regionalizmus ismérvei nincsenek jelen a szerb kormány Vajdaság-politikájában. Erre jön még az is, hogy a szerb alkotmánybíróság 2013 decemberében a vajdasági státútum kétharmadát az ország alkotmányával össze nem egyeztethetően minősítette, és módosításra kötelezte a tartományi parlamentet.

Jogos-e a határon túli magyar közösségek fejlődési szabadságának garanciáit számon kérni kormányaikon? Természetesen igen, hiszen az önazonosság kirnyilvánítása és fejlesztése egyetemes emberi jog, ezért, mint pályakezdő fiatalok fontos tisztában lennünk a jogainkkal, és erről nem csak gondolkodni kell, hanem jogosan tenni is érte.

Tehát a regionalizmus és a decentralizáció kérdését nem lehet elválasztani az európai integráció folyamatától.

Az esetleges autonóm kialakítás decentralizációt is jelent, mivel a kisebbség átveszi a hatalom gyakorlásának, a központi hatalom feladat- és hatásköreinek egy részét.

Az Európai tanács 2003. évi 1334. sz. határozatában (Gross-jelentés) megfogalmazódik, hogy az autonómia összegeztethető az állam területi integritásának elvével, garanciákat nyújt az állam egységére, szuverenitására.

A Gross-jelentés összekapcsolja a területi autonómia fogalmát a regionális önkormányzatisággal és a szubszidiaritás¹¹ elvével, ahol a kisebbség átveszi a hatalom gyakorlásának jogát, pontosabban a központi hatalom feladat- és hatásköreinek egy részét, de az autonóm státusra vonatkozó megegyezésnek meg kell pontosan határoznia a hatáskörök megosztását a központi és az autonóm hatóságok között.

Az Európai Tanács 1993. évi koppenhágai ülésén kerültek meghatározásra a csatlakozás feltételül szolgáló kritériumok a tagjelölt országok számára. Ezek között szerepel, hogy a tagság feltétele, hogy a tagjelölt állam elérje azon intézmények megszilárdulását, amelyek a

---

¹¹ szubszidiaritás – Az az elv, mely szerint minden döntést és végrehajtást a lehető legalacsonyabb szinten kell meghozni, ahol a legnagyobb hozzáértéssel rendelkeznek.

demokráciát, a jogállamiságot, az emberi jogokat, illetve a kisebbségek jogainak tiszteletben tartását és védelmét garantálják, elősegítik a szubszidiaritás elvének megvalósulását. (Forrás:¹²)

Milyen lehetőségei vannak egy pályakezdő fiatalnak hazánkban, Szerbiában?

Leszögezhetjük, hogy a mai világban nem beszélhetünk pályakezdekről ha az angolszász tanulmányi rendszernek megfelelően nem rendelkezünk legalább egy BSC-vel, ami egy hároméves képzésnek felel meg a középiskolai tanulmányokat követően. Ez a belépőkártya Tibor szerint is, és mások is ugyanezt hangoztatják, és persze jómagam is teljesen egyetértek ezzel.

Ha ez megvan, akkor már rendelkezünk egy tágabb látókörű szemlélettel, amivel hozzá tudunk szólni pl. a fent említett, az országban zajló aktuális kérdésekhez, amikhez tudással és jó hozzáállással, kemény munkával nem csak a hozzászólás, hanem az eredmény is hozzátartozik.

Tény, hogy a nyugatra menés is egy megoldás, és persze sok szerencsét is kívánok azoknak, akik kimennek, félreértés ne essék, viszont ha jól átgondoljuk, akkor megláthatjuk, hogy a kiaknázatlan lehetőségek hazájában élünk. Szerbia a következő években a nagy lehetőségek, a befektetések területe lesz. Nem véletlenül mertem egy viszonylag azért nagyzó írással indítani, hiszen már most lehet látni, hogy a nagyvállalatok szálinzgóznak hazánkba.

A jövő azonban nem feltétlenül a befektető cégekben van, hiszen pl. a Continental a munkásainak sohasem fog háromszáz eurónál többet adni. Ezt pedig meg is értem, hiszen sorban állnak az ajtónál. De érdemes úgy gondolkodni ahogyan pl. azt Tamás tette és teszi ma is. Hogy ha Szerbia valóban a lehetőségek hazája, akkor miért kell sorba állnunk, miért nem vállalkozunk, miért nem keressük a lehetőségeket, és gondolkodunk azon, hogy hogyan lehet kihasználni?

Az előrejelzések mind azt mutatják, hogy nyílni fognak a lehetőségek, sőt már most vannak:

Mint ahogyan az említésre került 2014-re az európai termékekre megszűnt a vám. Az import-exporttal foglalkozást ez azonnal megnyitja és lehetőséget ad más piacok megcélzására. Nem feltétlenül kell a mi piacunkban gondolkodni. A hálózatos gondolkodás ma alapkövetelmény. Az IT szektort ki kell használni, akik erre hivatottak, azoknak szinte kötelességük ezért tenni, és itt nem feltétlenül csak a programozókra gondolok, hiszen a webtervezéstől kezdve ha van egy vállalatod, az internet megsokszorozza a lehetőségeidet, és mivel a világ egy nagy falu lett, az a dolgunk, hogy a faluban kimenjünk a főtérre és érvényesítsük azt, amit tudunk.

Sokak szerint a biotermékek, vagyis a természetes alapanyagokból készült élelmiszeri cikkek a jövő. Az emberek beleuntak abba, hogy mérgezik őket, és rendszeresen megnézik mit vesznek, ezért érdemes ebben is gondolkodni.

Egyébiránt Vajdaság pl. rekreáció-földrajzi szempontból igen értékes téregység. Természet-és társadalomföldrajzi adottságai kedvezőek, a fürdőkre és a gazdag kulturális örökségre építő idegenformali kínálata komoly gazdaságélénkítő hatást fejthet ki. A helyi turisztikai választék fejlesztése, a „saját portéka” előállítás és eladása azon túl, hogy növeli a

---

¹² Regionális Kaleidoszkóp (2014) - <http://www.mtt.org.rs/>

foglalkoztatottságot, erősíti a nemzeti identitáshoz való ragaszkodást, és ami jelenleg a legfontosabb, hogy növeli a szülőföldön maradás esélyeit.

Hogyan alakítson ki sikeres életmódot egy pályakezdő fiatal Szerbiában??

„A magas munkanélküliségi ráta, az összeomlott értékrend, a pártalapú foglalkoztatás, a korrupció és a már számos alkalommal megcsalt remények mind a szerbiai polgárok pesszimizmusának kiváltó okai.”¹³

„A világ egy veszélyes hely, nem azok miatt, akik gonoszságokat követnek el, hanem azok miatt, akik ezt tétlenül nézik.” – Albert Einstein

A legnagyobb probléma tehát mindenképpen az, hogy – akármennyire is rossz a helyzet, és reálisan gondolkodnánk, ha pesszimisták lennénk Szerbia gazdasági, politikai helyzetével, illetve a saját jövőnk itthon való megvalósításával kapcsolatban – azt kell mondani, hogy a sikeres élet sehol sem megvalósítható egy negatív beállítottsággal. És erre jönnének a válaszok, hogy „Itt nállunk semmit nem lehet!”, „Hiába vagy erkölcsös, és hiába gürcölsz, akkor sem fogsz elérni semmit, mert korruptak az emberek!”, és még sok másik gondolat, amely szeretné megcáfolni, vagy – a problémára rámutatva -, inkább kiölni saját magunkból a kedvet a sikeres élet megvalósításához hazánkban!

„Vođstvo je želja da se načini pozitivna promena u drugima.“ (John Maxwell, 2007, ¹⁴) Ezzel az idézettel igazából arra akarok rávilágítani, hogy ha az ember – miközben a saját életét, karrierjét építi -, elkezd másoknak is segíteni sikereik elérése érdekében, akkor a kedvünk sem fog olyan könnyen apadni, mint ahogy azt gondolnánk. Hiszen így két dologban is sikeresek leszünk: Egyrészt kipróbálhatjuk azokat a dolgokat amelyeket megtanultunk. Hiszen csak azokat a dolgokat tudjuk megtanítani, amelyeket már mi is megtanultunk, de így rájöhettünk azokra a dolgokra, amelyekkel kapcsolatban úgy gondoljuk, hogy elsajátítottuk, viszont utóbb kiderül, hogy mégsem. Ez pedig egyértelműen a professzionális előrehaladás irányába tud vezetni minket. Tehát másrészt: A másokon segítség következtében nem csak mi magunk leszünk sikeresek, hanem az is, akinek segítünk, így matematikailag kijelenthetjük, hogy az abszolút minimuma ennek a képletnek két sikeres ember. De ha erre rájönnek az emberek, és lássák, hogy működik (márpedig működik), akkor futótűzként tud terjedni. Más kérdés, hogy az ember milyen gyorsan tudja levetkőzni magáról azokat a kabátokat, amik a negatív – hazánkban, már-már „slágergondolkodásnak” minősülő -, gondolkodásmódot képviselik.

„Čovek ima sposobnost da dobro proceni svakoga na svetu osim sebe.“ (John Maxwell, 2007, ¹⁵) A legnehezebb saját magunkat irányítani, vezetni, illetve megismerni magunkat. Az ember legjobban mások elmondásai alapján tudja megismerni saját magát. Azokon az embereken

¹³ (2015) – „Miért pesszimisták a szerbiaiak”, <http://www.vajma.info/cikk/szerbia/21872/Miert-pesszimistak-a-szerbiaiak.html>

¹⁴ John Maxwell (2007): Zlatna pravila vođstva 5. oldal, Soteria kiadó, Belgrád

¹⁵ John Maxwell (2007): Zlatna pravila vođstva 18. oldal, Soteria kiadó, Belgrád

keresztül, akik a legközelebb vannak hozzá, vagy akikkel a legtöbbet dolgozik. Így könnyen kikövetkeztethető, hogy mentoraink, illetve tanítványaink lesznek azok az emberek akik a legtöbb hibára fognak rávilágítani velünk kapcsolatban. Az elején az ember a korrekciók miatt talán meg is sértődik, de ha néhányszor meglátjuk a jó korrekció gyakorlatba való bevitele után az eredményt, akkor az ember gondolkodásmódja ezzel kapcsolatban megváltozik.

„Vođstvo je povezano sa odnosima koliko i s položajem. Osoba koja vođstvo posmatra iz perspektive odnosa nikada neće biti usamljen.“ (John Maxwell, 2007, ¹⁶) Vagyis a pozíció ugyanolyan fontos, mint a kapcsolatok. De a kettő nem szétválasztható. Persze ezt is meg lehet tenni, de biztos vagyok benne, hogy egy elszigetelt vezető nem lesz olyan, mint az, aki az élete során újra és újra felbukkanó minőségi kapcsolatokon dolgozik - akár legyen az szakmai, személyes, vagy rokoni. Az az igazság, hogy mindegyikre szükség van, hiszen az ember társas lény.

A legnehezebb kiszakadni abból a pesszimizmusból, ami Vajdaságban uralkodik. De ha ez sikerül, akkor a lehetőség előbb-utóbb jönni fog, és mindig az a fontos, hogy készek legyünk erre.

„Glup želi da vlada svetom. Mudar želi da vlada sobom.“ (John Maxwell, 2007, ¹⁷) Ha megtanuljuk saját magunkat irányítani, az már önmagában egy óriási siker. A kollektív siker is ezen múlik. Vajon mikor lesz jobb a városnak, a régióknak, vagy az országnak? Hát akkor, ha megtanulunk önmagunkon uralkodni, és közben ezt átadjuk másoknak. A korrupció nem lesz gát, mert az ember rájön, hogy az igazi gazdagság, sokkal bonyolultabb, mint csupán a pénz. Az ember társas lény, és elsősorban az emberi kapcsolatok azok, amik felüdítik. A 2015-ös tavaszi VMKT találkozáján az egyik előadó azt mondta: „Hiába építünk épületeket a városban, ha azt nem szerettetjük meg az emberrel, akkor az csak egy épület marad.” Elmondása szerint vissza kell térni az emberhez, ami annyit jelent, hogy ha belegebedünk is, akkor is megszerettetjük az emberekkel a különböző épületeket, hogy azokat magukénak érezzék. Éppen ezért az itthonmaradáshoz az kell, hogy az ember több szálon érezze a kötődést szülővárosához. Lehet, hogy sokaknak a GDP megnövelése lenne az, ami megoldaná a problémáját, viszont úgy gondolom, hogy ha ezeket a dolgokat megoldjuk, akkor már a pénz nem lesz olyan erős elválasztó erő. Azt kell elérnünk, hogy csak a pénz legyen az elválasztóerő, viszont ha ezt elérjük, akkor már a küszöbén vagyunk az életszínvonal növelésének. Sőt, igazából nem lehet különválasztani az életszínvonal növekedést, az összes többi értéktől. Mert ha minden értéket megnövelünk, akkor lehetetlen, hogy az egy főre jutó anyagi javak ne változzanak meg pozitív irányba.

„Koliko dobro primate savet? (...)

1. Ne želite savet.
2. Nemate ništa protiv da vas neko posavetuje.
3. Dragovoljno primate savet.
4. Tražite savet.
5. Često primenjujete savet koji vam je dat.“ (John Maxwell, 2007, ¹⁸)

---

¹⁶ John Maxwell (2007): Zlatna pravila vođstva 11. oldal, Soteria kiadó, Belgrád

¹⁷ John Maxwell (2007): Zlatna pravila vođstva 21. oldal, Soteria kiadó, Belgrád

¹⁸ John Maxwell (2007): Zlatna pravila vođstva 24. oldal, Soteria kiadó, Belgrád

Például az egyik legfontosabb mutatója annak, hogy az ember a sikerek felé halad az, hogy megtanulja elfogadni a korrekciókat, és a jó tanácsokat. Nyilván nem fogunk mindig minden jó tanácsot elfogadni, sőt lehet, hogy néha rossz tanácsot is elfogadunk. Viszont ha eleve a kapcsolatorientáltságon keresztül irányítjuk a siker felé vezető utunkat, akkor olyan emberekkel leszünk körülvéve, akiktől bátran merünk majd nem csak elfogadni, hanem tanácsot is kérni. A korrekció és a tanácsadás, illetve a tanács kérése között nyilván van különbség. Bátran merem állítani, hogy mindkettőre szükség van. A korrekcióra azért, hogy az ember soha nem essen a büszkeség csapdájába. Hiszen a önfejűség biztos vagyok benne, hogy mindenki szerint egy rossz tanácsadó. Inkább az alázat az, ami az embert kellő irányba tereli. Ez persze nem azt jelenti, hogy lábtörők kell, hogy legyünk, mert ez sem jó. Nem gondolnám, hogy engednünk kellene, hogy bárki is irányítson, vagy manipuláljon; de azt sem gondolom, hogy büszkének kell lenni olyannyira, hogy csak magunkra hallgassunk. Igazából a harmónia, egyensúly azok a szavak, amik mögött megtaláljuk a helyes irányt.

A élet tele van lépcsőfokokkal, mint ahogy azt az idézett, tanáccsal kapcsolatos lépcsőfokon is látjuk. Soha sem tudunk egyről a háromra jutni, vagy egyről a tízre. Ha ez így van, akkor hirtelen azt hihetjük, hogy sokmindent megspóroltunk, és szerencsésen jól jártunk, de ez nem így van, mert elveszíthetjük azokat a bölcsességeket, amiket azokon a lépcsőfokokon tanulhattunk volna, amiket kihagytunk.

A mondás helyesen úgy hangzik, hogy egyről a kettőre. És ez már igazán jól hangzik, nem?

Ha engem kérdeznének arról, hogy milyen tempóban kellene előre haladnunk, akkor azt mondanám, hogy ez különböző. Viszont egy dolgot biztosan tudok mondani. Minden dolognak az alapja a folyamatosság. Ha valamiben folyamatosan fejlődünk, akkor elkerülhetetlen a siker, a cél elérése.

„Stav (hozzállás): Svakodnevno ću birati ispravne stavove i primenjivati ih. (Mindennapos rendszerességgel helyes hozzáállásokat fogok választani, és alkalmazni.)

Prioritet (prioritás, elsőbbség): Svakodnevno ću određivati važne prioritete i vlačiću se po njima. (Mindennapos rendszerességgel meghatározom a prioritásokat, és uralkodni fogok rajtuk.)

Zdravlje (egészség): Upoznaću se sa zdravstvenim merama i primenjivaću ih svakodnevno. (Megismerkedek az egészségügyi mércékkel, és alkalmazok mazzokat.)

Razmišljanje (gondolkodásmód): Svakodnevno ću praktikovati i razvijati pozitivno razmišljanje. (Mindennapos rendszerességgel fogom fejleszteni és alkalmazni a pozitív gondolkodást.)

Posvećenost (elkötelezettség): Svakodnevno ću ispunjavati svoje obaveze. (Mindennapos rendszerességgel fogom betölteni a kötelezettségeimet.)

Finansije (pénzügyek): Zaráđiću novac i pravilno ću upravljati njime svakog dana. (Minden nap pénzt fogok keresni, és a megszerzett pénzösszeget helyesen fogom irányítani.)

Vera (Hit): Svakodnevno ću produbljavati veru i živeti po njoj. (Mindennapos rendszerességgel fogom elmélyíteni a hitemet és a szerint fogok élni.)

Odnosi (Kapcsolatok): Gradiću čvrste odnose i ulagaću u njih svakodnevno. (Szoros kapcsolatokat fogok kőépíteni, és befektetek ezekbe mindennapos rendszerességgel.)

Velikodušnost (Nagylelkűség): Planiraću da svakog dana budem velikodušan. (Megtervezem, hogy minden nap nagylelkű legyek.)

Vrednosti (Értékek): Usvojiću dobra pravila i praktikovaću ih svakog dana. (Elsajátítok megfelelő értékeket, és gyakorlatba viszem azokat minden nap.)

Sazrevanje (Érés): Težiću da svakodneвно napredujem na svim ovim poljima. (Törekedni fogok, hogy mindennapos rendszerességgel haladjak előre ezeken a területeken.)“ (John Maxwell, 2007, ¹⁹)

Az a jó, ha az ember felállít magának egy értékrendet, amely alapján éli a mindennapjait. Úgy gondolom, hogy az időbeosztás nagyon fontos dolog, és még fontosabb, hogy mi az, amit beosztunk. Ezek a dolgok kellenek, hogy éltesse bennünket, természetesen a fent idézett értékek nem doktrinálisak, mindenki döntse el saját maga, hogy mik azok a dolgok, amiket fontosnak tart az életben, és kezdjen el értük tenni. Egyáltalán nem baj, ha ez az értékrend először rossz, vagy nem tökéletes. Az a fontos, hogy az ember elkezdje valahol. Idővel az értékrendek kicserélődnek helyes értékrendekre, amik majd éltetnek, és előre visznek bennünket.

Személy szerint John Maxwell ezen értékrendét nagyra tartom, hiszen egy olyan általánosított, egyszerű, és valóban emberséges értékrendet tár elénk, amibe behelyettesíthetjük azokat a személyre szabott értékeket, amik ezekbe a kategóriákba beletartoznak. Pl. A hit is egy fontos dolog. Az ember mindig hisz valamiben, és ez egy nagyon fontos éltető erő. Aztán ott vannak a kapcsolatok, amik szintén nagyon fontosak. Fontos az egészség is. Sokan alulértékelik az egészség fontosságát, pedig az ember megszerezheti a világ összes vagyonát, de ha egyszer elrontja az egészségét, akkor az a temérdek megkeresett pénz nem ér majd semmit. És itt hadd tegyem hozzá, hogy azok az emberek akik csupán az anyagi javak megszerzéséért költöznek külföldre, mindeközben pedig becsapják a lelküket, mert nem minden ember képes, vagy érzi jól magát lelkileg egy olyan környezetben ahol egy kialakult rendszer van, és nagyon nehéz részt venni a társadalmi dolgokban olyan mélyen, mint amilyen mélyen azt itthon tettük. Azok az igazán győztesek, akiknek itthon sikerül kialakítaniuk egy saját rendszert. De szembeállíthatjuk azt is, hogy mi a rosszabb: öncsalásban élni nyugadton jó anyagi javak között, vagy jó lelkűen, de szegényebben élni. Ha az embernek sikerül igazán résztvenni a fontos dolgokban egy adott országban és ilyen módon érvényesítenie magát, akkor azt mondom rendben, de ha ez nincs így akkor biztosan nem a boldogság faktor a célirány, csupán a pénz. Másrészt viszont a megelégedés egy szegényebb, de a lelkünket jó helyen tudó helyen (itthon) talán, sőt biztosan jobb megoldás. De ne legyünk annyira pesszimisták, hogy kizárnánk minden lehetőséget arra, hogy az anyagi helyzet változhat hazánkban. Azért ha az embernek van egy nagyobb térlátása, és mondjuk megtanul üzleti nyelven szerbül, akkor a lehetőségei itt sem annyira korlátozottak. Továbbhaladva pedig könnyen rájöhettünk, hogy a pihenés mennyire fontos dolog egy sikeres életmód kialakításában. A pihenés többszörösen felértékelődik amikor az ember elkezd igazán minőségi életet élni. A minőségi élet rengeteg energiával jár, és ha nem pihenünk biztosan lehetünk abban, hogy nem leszünk olyan hatékonyak, mint akkor, ha a pihenést megfelelő módon beépítjük az életünkbe. Ez is tulajdonképpen a harmónia és az egyensúly része. Elengedhetetlen.

---

¹⁹ John Maxwell (2007): Zlatna pravila vođstva, 33. oldal, Soteria kiadó, Belgrád

A vajdasági magyar középiskolákban lévő végzős diákok migrációs szokásainak vizsgálata

“Szerbia területéről a külföldre távozás több évtizede tart. A hatvanas években indult el a külföldi munkavállalás – a Vajdaságból külföldön dolgozók 27,5 %-a magyar volt (Gábrity-Molnár, Mirmics, 2001:404). Egészen a nyolcvanas évekig gazdasági migrációról beszélhetünk, az áramlás Ausztria, a Német Szövetségi Köztársaság valamint Franciaország felé irányult. (Gábrity-Molnár, 2001). A kilencvenes években változott az ok, a vándorlás inkább politikai és pszichológiai motívumokra vezethető vissza. A célország választásában is változás történt. Akkoriban Magyarország is hajlandó volt menekülteként, politikai illetve gazdasági bevándorlóként befogadni a Szerbiából érkező imigránsokat. Sokan aggódtak a magyar elit külföldre távozása miatt, ugyanis nem csupán szakembercseréről vagy ideiglenes munkavállalásról volt szó, sokkal hosszabb távú tervekről, külföldi letelepedésről beszélhetünk.

Manapság jellemző az úgynevezett ideiglenes migráció, ami főként a fiatal korosztályra jellemző, akik munkavállalási vagy tanulási céllal érkeznek Magyarországra (Gödri, 2005). Ám sok esetben ez végleges letelepedéshez vezet. Ma már nem a háborús fenyegetettségtől tartanak az emberek, viszont a stagnáló gazdaság, a vele járó munkanélküliség, a válságok okozta kiszámíthatatlanság hatásai érzékelhetőek.” (Ágyas Réka, 2010, ²⁰)

“Tehát Vajdaság történelmében a magyar lakosság migrációja folyamatosan jelen van.

1918-1929 között kb. 59 000 magyar lakos hagyta el az országot. 1948-1991 között a magyar migrációs veszteség 69 193 fő volt. Napjainkban ez a szám pedig folyamatosan növekszik.” (Pistyák Gábor, 2015, ²¹)

Kutatásomban konkrétan a vajdasági magyar fiatalokra, lehetőségeikre, jövővel kapcsolatos kérdéseikre, továbbtanulásukra, későbbi munkavállalással kapcsolatos terveikre voltam kíváncsi.

---

²⁰ Ágyas Réka: Vajdaság taszításában, Magyarország vonzásában 2010. - <http://www.mtt.org.rs/>

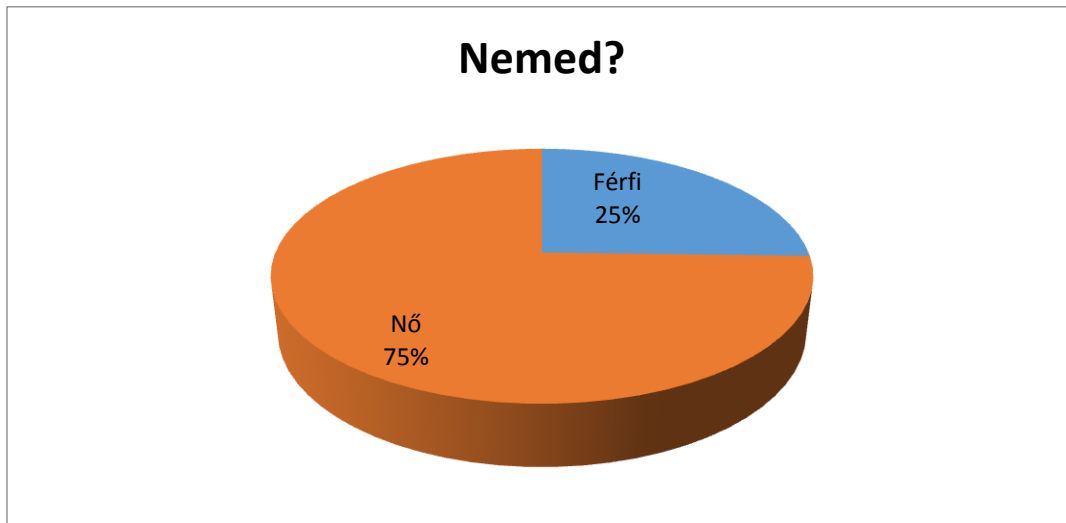
²¹ Pistyák Gábor (A 2015-ben rendezett VMKT találkozájának és versenyének első helyezettje): “Merre tovább vajdasági fiatalok” c. munkájából

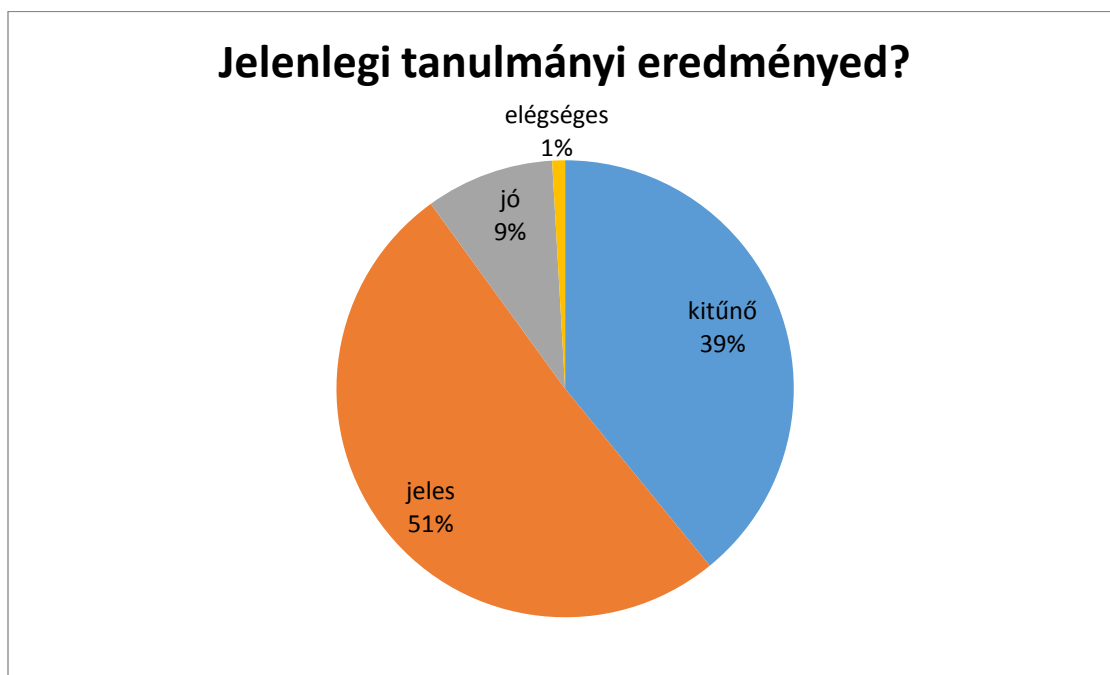
Kérdőíves kutatás

Kérdőíves kutatásomban három szabadkai középiskolát látogattam meg. Ezek voltak a Svetozar Marković Gimnázium, az Egészségügyi Középiskola és a Kosztolányi Dezső Tehetséggondozó Gimnázium. Összesen 110 kérdőív került kitöltésre, amelyet 6 osztály, és egyben 6 különböző szakirány tanulói töltöttek ki. A kérdőívet a tanulók aniníman töltötték ki, és összesen 7 kérdést tartalmazott.

Első kérdés: „1. Nemed?”

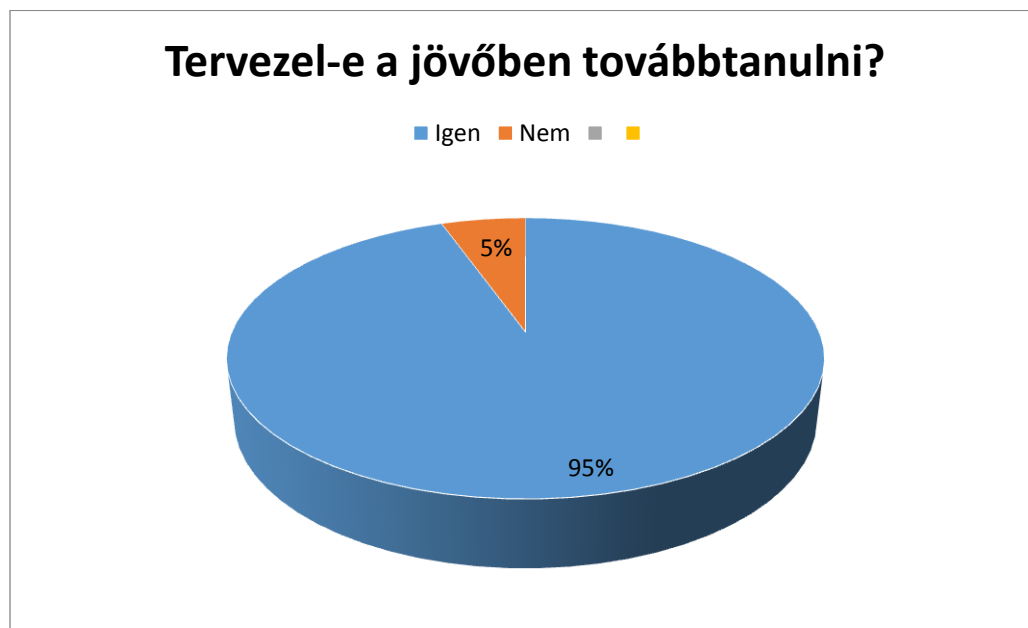

Második kérdés: “2. Jelenlegi tanulmányi eredményed?”

Ebből láthatjuk, hogy a Gimnáziumokban és az Egészségügyi középiskolákban is a mostani generáció tanulmányi eredmény szempontjából elég erős. Tehát ha külön csak ezt a kérdést néznénk, akkor bizakodóak lehetünk. Általában az a tapasztalat, hogy minél jobb egy tanuló, annál nagyobb az esélye, hogy a továbbtanuláson gondolkodjon, persze vannak kivételek, amik mindig erősítik a szabályt. A továbbtanulás, vagyis a tudás az eddigi elmondottak alapján mindenképpen fontos. Megállapítottuk, hogy a tudás ma egyike a legfontosabb tényezők közül, amelyek megalapozzák és lehetővé teszik a jobb álláshoz való jutást, a jobb állások pedig a komfortosabb egzisztenciának a megteremtéséhez szükséges elemeit teremtik meg.

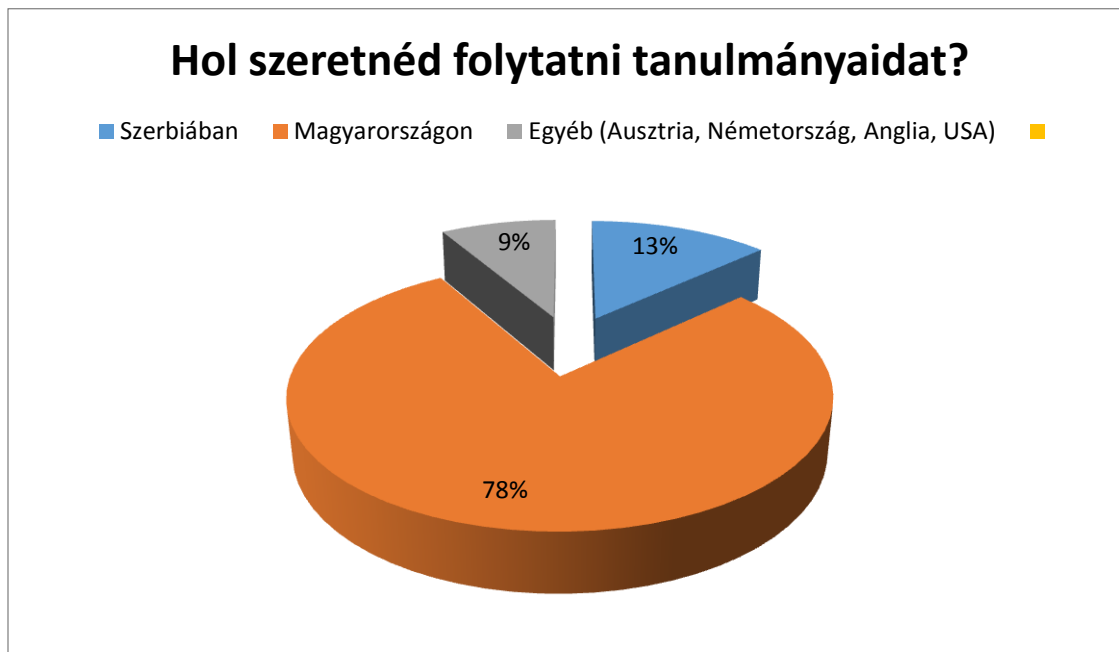
Harmadik kérdés: „Tervezel-e a jövőben továbbtanulni?”

Való igaz tehát, hogy minél jobbak a tanulók, annál nagyobb százalékban van továbbtanulási szándékuk.²² Tehát látjuk, hogy igazából nem feltétlenül azzal van probléma, hogy a diákokat a továbbtanulásra ösztönözzük, hanem inkább a továbbtanulás helyszínével, vagyis azzal, hogy itthon tanuljanak tovább. De erről majd a következő kérdésben!

²² Pistyák Gábor (A 2015-ben rendezett VMKT találkozájának és versenyének első helyezettje): "Merre tovább vajdasági fiatalok" c. munkájából. Pistyák Gábor kutatásában 160 kérdőívet töltetett ki a topolyai középiskolákból; konkrétan a "Dositej Obradović Gimnázium és Közgazdasági Iskolából", és a „Mezőgazdasági Iskolából”. A kérdőíveket 7 osztály, és 5 különböző szakirány tanulói töltötték ki. Ugyanezt a kérdést feltéve 29,5 % volt azoknak az aránya, akik nem szeretnének továbbtanulni, és 70,5 % volt azoknak az aránya, akik tovább szeretnének tanulni.

Negyedik kérdés: „Hol szeretnéd folytatni tanulmányaidat?”

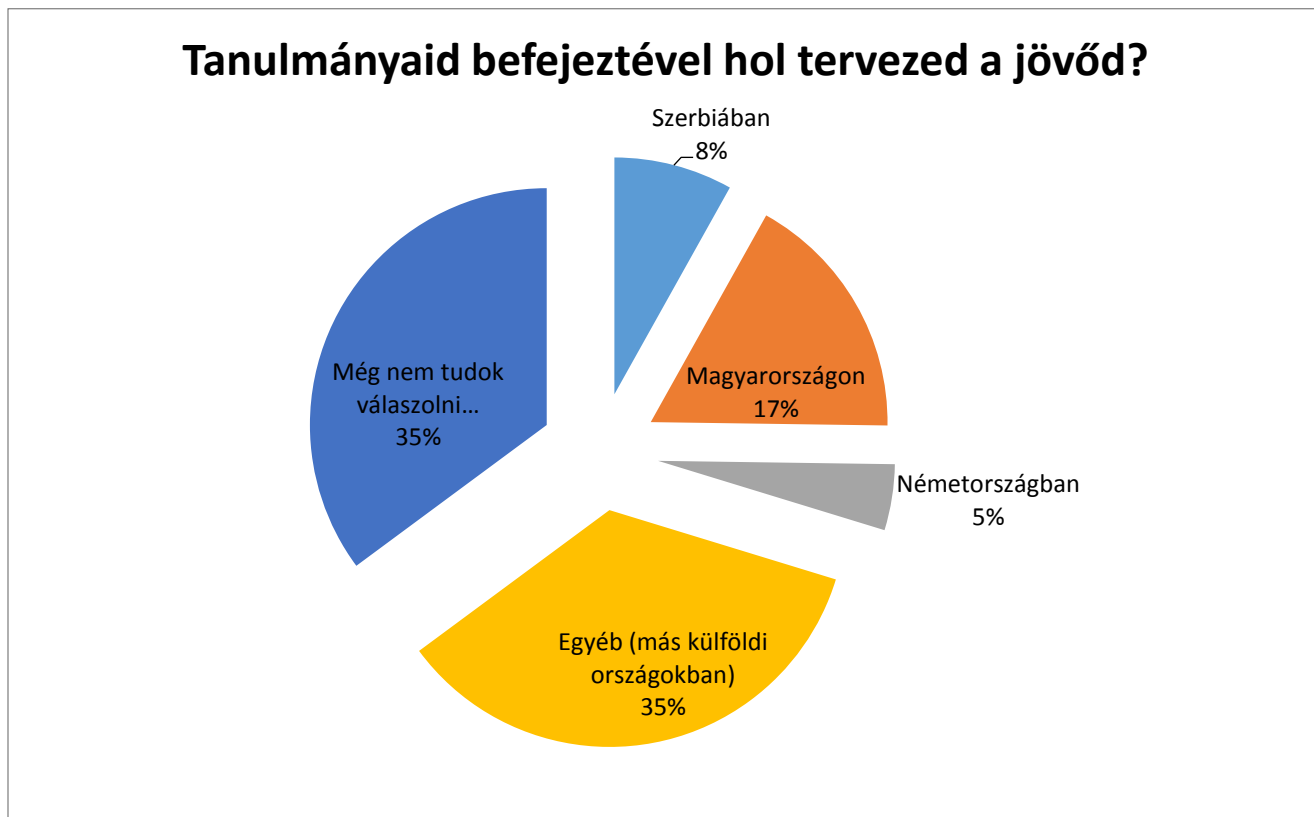

A helyzet több mint súlyos! Láthatjuk, hogy az értelmiség már azt sem várja meg, hogy itthon befejezzen egy egyetemet, majd később ha szeretne, akkor elköltözzön külföldre. A helyzet odáig fajult, hogy már középiskola után a diákok 92%-a szeretne Magyarországon, vagy más külföldi országban tanulni. És egyáltalán nem az a tapasztalat, hogy miután külföldön végzik el a felsőoktatást visszjönnek Vajdaságba. Nagyon kevés olyanról hallunk, akik honosítják a külföldön szerzett felsőoktatási diplomájukat, és vissza szeretnének jönni. Olyan ritka az ilyen esetek száma, mint a fehér holló.

Ötödik kérdés: „Miért nem tervezel továbbtanulni?”

Erre a kérdésre nem szeretnék különösebben kitérni, mert csak 5%-a a diákoknak nem tervez továbbtanulni. De még ez is megváltozhat, hiszen az év elején vagyunk még.

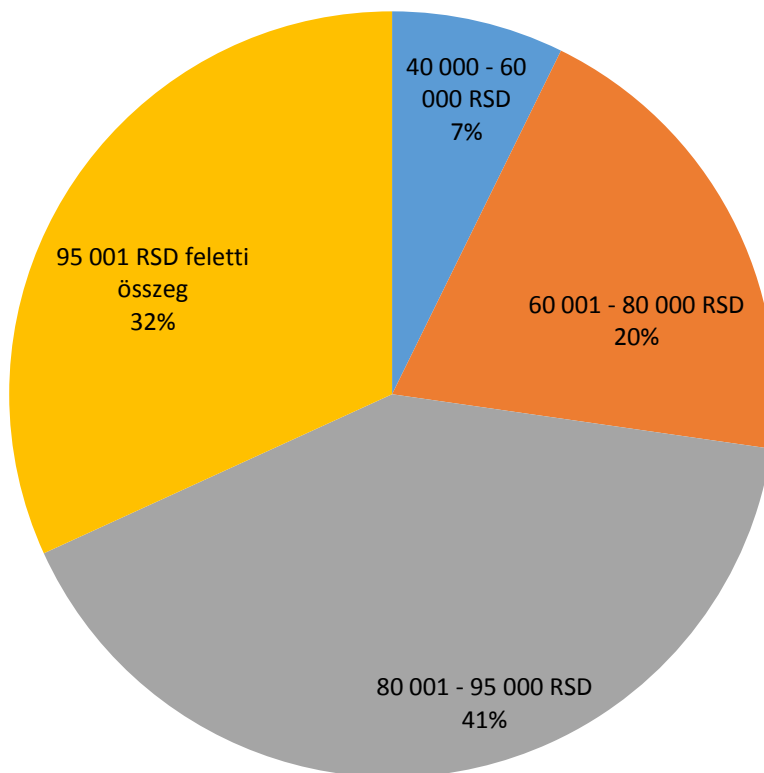
Hatodik kérdés: „Tanulmányaid befejeztével hol tervezed a jövőd?”

Érdekes, hogy a tanulók többsége Magyarországon szeretne továbbtanulni, mégis 35% még nem tudja, hogy hol fogja leélni az életét. Talán kicsit túlzás ezt kijelenteni, de véleményem szerint az, hogy a tanulók többsége Magyarországon szeretne továbbtanulni, és mégis bizonytalan abban, hogy ott szeretné leélni az életét azt mutatja, hogy tájékozatlanok azokról a lehetőségekről amik hazánkban, Szerbiában vannak. Sajnos, hogy a közvéleményben mindenki arról beszél, hogy Szerbiából csak menekülni kell, és azt lehet látni, hogy nagyon sokan ennek a közvélemény által kiformált sodrásnak az áldozatai. Persze a rossz helyzetről nem vitatkoznék, viszont az, hogy a fiatalság úgy hagyja el Vajdaságot, hogy meg sem próbált érvényesülni, csak azért mert mások nem merték megpróbálni vagy belebuktak, ne legyen kiváltó ok a nemleges válasza. Bár sokan ezt letagadnák, de fel kell szólalni az ellen, hogy valaki más mondja meg, hogy valami sikerülhet, vagy sem.

Hetedik kérdés: „Mekkora az a havi jövedelem, amely számodra biztosítaná a Szerbiában való – számodra normális – megélhetést??

Mekkora az a havi jövedelem, amely számodra biztosítaná a Szerbiában való - számodra normális - megélhetést??

Ezeket a jövedelmeket nem lehetetlen Szerbiában megvalósítani, ha az ember a fent említettek fényében elkezdí menedzselni magát. Az a kérdés mennyire vagyunk elszántak? Mennyire szeretnénk itthon maradni? Ezzel csak azt akarom mondani, hogy aki tényleg szeretne itthon maradni, és azért elég sokan vannak ezzel így, annak bátran azt tudom mondani, hogy ne adja fel, hanem harcoljon!

Szakirodalmi jegyzék:

- Regionális Kaleidoszkóp (2012) - <http://www.mtt.org.rs/>
- Trubek Zsuzsa (2014): “Sikersztori, vagy kártyavár épül szomszédunkban?” - http://hvg.hu/gazdasag/20140206_Sikersztori_vagy_kartyavar_epul_szomszedu
- Vastag Tibor (2015) a szabadkai Con-bau társtulajdonosa és projektiroda vezetőjével készített interjú
- Saját tapasztalatok és gondolatok, illetve más, a környezetemben lévő itteni emberek véleményei, gondolatai
- Miért pesszimisták a szerbiaiak (2015) - <http://www.vajma.info/cikk/szerbia/21872/Miert-pesszimistak-a-szerbiaiak.html>
- John Maxwell (2007): Zlatna pravila vodstva, Soteria kiadó, Belgrád
- Szerb állampolgárok Magyarországon 2012. - <http://www.mtt.org.rs/publikaciok/tanulmanyok/SzerbAllampolgarokMagyarorszagon2012.pdf>
- Ágyas Réka: Vajdaság taszításában, Magyarország vonzásában 2010. - <http://www.mtt.org.rs/publikaciok/tanulmanyok/AgyasRekaMigraloTanulok.pdf>
- Pistyák Gábor (A 2015-ben rendezett VMKT találkozójának és versenyének első helyezettje): “Merre tovább vajdasági fiatalok” c. munkájából